

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора
Попової Олени Володимирівни про дисертацію Качайла Костянтина
Володимировича **«Формування культури ділового спілкування майбутніх
лікарів у закладах вищої освіти»**,
подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю
011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

Актуальність теми дослідження

У сучасних умовах трансформації системи охорони здоров'я та підвищення суспільних вимог до медичної допомоги, професіоналізм лікаря вже не обмежується лише високим рівнем спеціальних знань та клінічних навичок. Усе більшого значення набуває комунікативна складова професійної діяльності, що робить проблему формування культури ділового спілкування майбутніх лікарів надзвичайно актуальною для вищої медичної освіти. Ця актуальність зумовлена низкою взаємопов'язаних факторів.

По-перше, сучасна медицина орієнтована на партнерські, партисипативні відносини «лікар-пацієнт», де лікар виступає не лише як фахівець, але і як комунікатор, координатор лікування, здатний надавати емоційно-психологічну підтримку пацієнтові. Ефективна, тактовна та етична комунікація з пацієнтом та його родиною покращує дотримання лікувальних рекомендацій, підвищує задоволеність пацієнта якістю допомоги, сприяє профілактиці медико-правових конфліктів. Від культури ділового спілкування лікаря безпосередньо залежить терапевтичний альянс, а отже, і кінцевий результат лікування.

По-друге. Складність сучасних діагностичних і лікувальних протоколів вимагає від лікаря вміння бездоганно взаємодіяти з колегами: сестринським персоналом, лаборантами, іншими лікарями-спеціалістами, адміністраторами. Чіткість, точність, лаконічність усного та письмового мовлення, вміння вести перемовини, аргументувати свою позицію та конструктивно вирішувати конфлікти стають критично важливими для безпеки пацієнта та ефективності роботи всієї команди.

По-третє. Медична діяльність супроводжується високим емоційним навантаженням, дефіцитом часу та необхідністю мобільно приймати рішення. Культура ділового спілкування, що включає стрес-стійкість, емоційний інтелект та вміння захищати психологічні кордони, є ключовим інструментом профілактики професійного вигорання лікарів. Вона дає можливість зберігати тактовність і гуманність, поводитися в професійній діяльності згідно норм професійної етики навіть у критичних умовах.

Крім того, сучасний лікар часто працює в мультикультурному середовищі (пацієнти-мігранти, міжнародні проекти, обмін міжнародним досвідом), що вимагає формування крос-комунікативної компетентності як складової культури ділового спілкування медичного працівника.

І нарешті, сьогодні активно впроваджується телемедицина, електронна документація, спілкування з пацієнтами через онлайн-платформи. Це формує новий вимір ділового спілкування, де необхідні спеціальні навички етичної та безпечної комунікації у віртуальному просторі, написання зрозумілих електронних листів та повідомлень.

Однак, незважаючи на зростаюче розуміння важливості ділового спілкування в медичній сфері, питання системного формування відповідної культури в майбутніх лікарів залишаються недостатньо дослідженими в українському педагогічному дискурсі.

Актуальність обраної теми дисертації посилюється виявленими здобувачем суперечностями, що наразі мають місце в педагогічній практиці сучасних закладів вищої освіти медичного профілю, зокрема:

- між вимогами до культури ділового спілкування сучасного лікаря як умови його ефективної професійної взаємодії та реальним станом сформованості цієї культури у випускників медичних вишів;
- між об'єктивною необхідністю формування в майбутніх лікарів культури ділового спілкування та відсутністю системи науково-методичного забезпечення вказаної культури в сучасних медичних закладах вищої освіти.

Зазначимо, що дисертація виконана відповідно до комплексної програми науково-дослідної роботи кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами ім. акад. І. А. Зязюна відповідно до плану наукових досліджень Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» за темою: «Розвиток лідерських компетентностей здобувачів вищої освіти в системі підвищення якості їх підготовки» (ДР № 0124U004395), включеною до координаційного плану досліджень Міністерства освіти і науки України.

Наукова новизна одержаних результатів

До найвагоміших наукових результатів, отриманих дисертантом слід віднести наукове обґрунтування педагогічних умов формування культури ділового спілкування майбутніх лікарів у закладах вищої освіти: професійно зорієнтоване освітнє середовище, максимально наближене до реалій майбутньої професійної діяльності лікаря; мотиваційно-ціннісне ставлення до пацієнта та морально відповідальне спілкування як основу довіри в медичній взаємодії; створення комунікативно насиченого освітнього простору та усвідомлення власної комунікативної поведінки майбутнього лікаря, ефективність яких було експериментально доведено.

Дисертантом *уточнено* суть ключових понять дослідження («особистісно-орієнтований підхід, культура спілкування, культура ділового спілкування»), що дало можливість досліднику надати авторське визначення поняття «*культура ділового спілкування майбутнього лікаря*». Також до особливо значущих здобутків автора слід віднести наукове обґрунтування змісту структурних компонентів культури ділового спілкування у майбутніх лікарів (*когнітивного, ціннісно-мотиваційного, мовленнєво-комунікативного, етико-деонтологічного, психолого-емоційного*) та розробка навчально-методичного інструментарію (форм, методів, засобів) забезпечення педагогічних умов формування культури ділового спілкування у майбутніх лікарів у закладах вищої освіти.

Важливо, що подальшого розвитку набули форми і методи забезпечення педагогічних умов формування культури ділового спілкування у майбутніх

лікарів на засадах особистісно-орієнтованого підходу, у тому числі експериментальні тренінги з комунікативних навичок, рольові ігри, фокус-групи з пацієнтами про ідеальну комунікацію, інтерактивні методи, кейси для рольових ігор, педагогічні програмні засоби, ІКТ-технології тощо та їх творче застосування у різних професійних ситуаціях.

Перераховані наукові результати є особистим внеском автора в розв'язання важливої науково-практичної проблеми – виявленні, теоретичному обґрунтуванні педагогічних умов та експериментальній перевірці їх впливу на сформованість культури ділового спілкування майбутніх лікарів у закладах вищої освіти в контексті особистісно-орієнтованого підходу.

***Ступінь обґрунтованості використаних методів,
отриманих результатів і положень дисертації***

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується належною методологічною базою, ґрунтовним вивченням і критичним аналізом наукових праць (список використаних джерел містить 457 найменувань, із них 98 іноземними мовами), і загалом не викликає сумніву.

Аналіз тексту роботи дає підстави свідчити про те, що дослідником достатньо повно розкрито досліджувану проблему, розроблено узгоджений науковий апарат дослідження, сформульовано гіпотезу, концептуальні ідеї якої послідовно були реалізовані в дисертації в процесі вирішення визначених завдань, які передбачали: з'ясування суті ключових понять дослідження («особистісно-орієнтований підхід, культура спілкування, культура ділового спілкування»); визначення суті культури ділового спілкування майбутнього лікаря та розкриття змісту її структурних компонентів; теоретичне обґрунтування та експериментальну перевірку педагогічних умов формування культури ділового спілкування в майбутніх лікарів у закладах вищої освіти; уточнення критеріїв та показників рівнів сформованості культури ділового спілкування в майбутніх лікарів.

Загалом, вірогідність результатів дисертаційного дослідження забезпечується методологічним і теоретичним обґрунтуванням ключових положень, застосуванням методів (теоретичних, емпіричних та статистичних), адекватних меті (виявлення впливу науково обґрунтованих і експериментально перевірених педагогічних умов формування культури ділового спілкування у майбутніх лікарів у закладах вищої освіти на рівень сформованості означеної якості) і завданням дослідження, досягнутими результатами експериментальної роботи, які є статистично значущими, а це дає підстави стверджувати про ефективність науково обґрунтованих педагогічних умов формування досліджуваного феномену, що підтверджується позитивними змінами всіх показників рівнів сформованості культури ділового спілкування у майбутніх лікарів.

Ступінь обґрунтованості використаних методів дослідження, отриманих результатів і положень дисертації Качайла Костянтина Володимировича, підтверджується фактом успішного впровадження авторських педагогічних умов формування культури ділового спілкування у майбутніх лікарів в освітній процес Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (акт від 19 травня 2025), Харківського інституту біомедицини та біомедичних наук (акт від 28 липня 2025 року), Полтавського державного медичного університету (акт від 09 вересня 2025 року). Отже, вірогідність і достовірність результатів дослідження, їх наукова новизна й практичне значення досить переконливо аргументовано та не викликають сумнівів.

***Значення одержаних результатів для науки і практики та рекомендації
щодо їх можливого використання***

Значення одержаних результатів для науки полягає в тому, що розроблені автором педагогічні умови формування культури ділового спілкування у майбутніх лікарів у закладах вищої освіти експериментально перевірені, що уможливорює їх широке впровадження в освітню практику.

На особливу увагу заслуговує розроблена дисертантом педагогічна модель формування культури ділового спілкування майбутніх лікарів у закладах вищої

освіти, що передбачає інтеграцію теоретичної, практичної та рефлексивної підготовки студентів, а також розроблений та експериментально апробований комплекс форм, методів і засобів забезпечення педагогічних умов формування культури ділового спілкування майбутніх лікарів у закладах вищої освіти, серед яких слід виокремити такі: рольові ігри, кейс-метод, тренінги (1 умова); дискусії, проблемні ситуації, проєктна діяльність (2 умова); актори-пацієнти, симуляційні заняття, робота в малих групах, віртуальні ситуації, використання цифрових технологій (e-learning платформи, VR-тренінги, мобільні додатки, мультимедійні засоби) (3 умова), а також методи здійснення педагогічного супроводу і диференційованої педагогічної підтримки студентів у процесі фахової підготовки.

Слід підкреслити, що теоретичними положеннями та практичними напрацюваннями *можуть послуговуватися* викладачі під час проведення аудиторних і позааудиторних занять зі студентами, розроблення навчальних програм, курсів, тренінгів, створенні навчальних посібників; студенти в різних видах професійної підготовки. Матеріали дослідження *доцільно використовувати* в процесі підвищення кваліфікації викладачів медичних закладів вищої освіти.

Оцінка змісту та завершеності дисертації

Оцінюючи представлену на опонування дисертацію з позицій змісту та завершеності, підкреслимо обґрунтованість і логічність її структури, яка презентована анотаціями, вступом, трьома розділами, у яких висвітлюються теоретичні питання формування культури ділового спілкування у майбутніх лікарів у закладах вищої освіти (перший та другий розділи) та експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов формування культури ділового спілкування у майбутніх лікарів у закладах вищої освіти (третій розділ), висновками до розділів, конкретними і ґрунтовними загальними висновками, списком використаних джерел і додатками, що відповідає вимогам до дисертаційних досліджень на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

Підкреслимо, що зміст кожного розділу дисертації підпорядковано меті та завданням дослідження, а підсумками є науково виважені висновки. Текст роботи оформлено відповідно до встановлених вимог, що дає можливість чітко фіксувати новизну підходу здобувача до вирішення завдань дослідження. Тому можемо констатувати, що робота К. В. Качайла за змістом і формою є завершеною науковою працею.

***Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій
дисертації в опублікованих працях***

Аналіз змісту дисертаційної роботи та опублікованих наукових праць К. В. Качайла дає змогу дійти висновку, що наукові публікації автора (15 публікацій, серед них: 6 – статті у провідних наукових фахових виданнях, 9 – тези доповідей на наукових конференціях) достатньо повно відображають зміст і наукові положення дисертації, наукову новизну одержаних результатів й практичне значення. Водночас апробація результатів дослідження К. В. Качайла здійснювалась шляхом публікацій матеріалів дисертації, а також у виступах на міжнародних, усеукраїнських і регіональних науково-практичних конференціях, як-от:

Основні результати й висновки виконаної роботи також обговорювались і були позитивно оцінені на засіданнях кафедри педагогіки і управління соціальними системами ім. акад. І. А. Зязюна та кафедри «Організація та управління охороною здоров'я і соціальної медицини», на звітних міжнародних науково-практичних конференціях професорсько-викладацького складу Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (2023-2025 рр.). Наведені факти дають підстави стверджувати, що дисертація пройшла належну апробацію, вона є самостійною науковою працею, котра має завершений характер.

Дискусійні положення та зауваження

Попри загальну позитивну оцінку дисертації Качайла Костянтина Володимировича, вважаємо за необхідне висловити окремі зауваження і побажання:

1. У цілому відзначаючи цілісність і логіку проведеного дослідження, вважаємо, що певні матеріали першого, теоретико-методологічного, розділу мають більш практичну спрямованість, зокрема третій параграф, присвячений висвітленню зарубіжного досвіду щодо формування досліджуваного феномену. Такий фактологічний матеріал було б більш доречно представити в другому розділі роботи.

2. На наш погляд, бажано було б в аналізі результатів експерименту більш докладно пояснити динаміку змін, які відбулися в показниках сформованості культури ділового спілкування майбутніх лікарів за визначеними критеріями.

3. Безсумнівною прикрасою роботи є високий рівень узагальнення, відбиття результатів наукового пошуку у вигляді схем (12) і таблиць (51). Водночас доречним, на наш погляд, частину таблиць варто було б представити в додатках, що полегшило б сприйняття основного тексту роботи.

4. Вважаємо, що в процесі експериментальної роботи було б доречно дослідити та проаналізувати труднощі, які виникали під час реалізації визначених педагогічних умов у освітньому процесі закладу вищої освіти, пов'язаними з сучасними викликами.

5. Після викладу і аналізу результатів дослідно-експериментальної роботи, бажано було б визначити прогностичні тенденції розв'язання досліджуваної проблеми як узагальнення ґрунтовного наукового пошуку дисертанта. У такому разі робота набула б більшої логічної завершеності.

Висловлені зауваження і побажання мають здебільшого дискусійний та рекомендаційний характер і суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку проведеного дослідження, його інноваційний характер.

4044925726034618

Загальний висновок. Ретельне вивчення опонованої роботи дає підстави для висновку, що дисертація Качайла Костянтина Володимировича «Формування культури ділового спілкування у майбутніх лікарів у закладах вищої освіти» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагомe теоретичне й прикладне значення для розвитку педагогічної науки, заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її автор – Качайло Костянтин Володимирович – заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

Офіційний опонент –

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри освітології та
інноваційної педагогіки
ХНПУ імені Г. С. Сковороди

Олена ПОПОВА

На електронний документ накладено: 1 (Один) підписи чи печатки:
На момент друку копії, підписи чи печатки перевірено:
Програмний комплекс: eSign v. 2.3.0;
Засіб кваліфікованого електронного підпису чи печатки: ІТ Користувач ЦСК-1
Експертний висновок: №04/05/02-1277 від 09.04.2021;
Цілісність даних: не порушена;

Підпис № 1 (реквізити підписувача та дані сертифіката)
Підписувач: ПОПОВА ОЛЕНА ВОЛОДИМИРІВНА 2210301647;
Належність до Юридічної особи: ФІЗИЧНА ОСОБА;
Код юридичної особи в ЄДР: 2210301647;
Серійний номер кваліфікованого сертифіката: 5E984D526F82F38F0400000048028012982E906;
Видавець кваліфікованого сертифіката: КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК";
Тип носія особистого ключа: Незахищений;
Тип підпису: Удосконалений;
Сертифікат: Кваліфікований;
Час та дата підпису (позначка часу для підпису): 15:57 25.12.2025;
Чинний на момент підпису. Підтверджено позначкою часу для підпису від АЦСК (кваліфікованого надавача електронних довірчих послуг)
Час та дата підпису (позначка часу для даних): 15:57 25.12.2025;

4044925726034618

